

De rijstadat onder de Toradja's van de Boven-Karama (West-Midden-Celebes)

door

A. BIKKER.

Het bovenstroomgebied van de kali Karama is zeer dun bevolkt en tamelijk boschrijk. Daardoor vindt de bevolking ruimte genoeg voor den ladangbouw en komen sawah's nagenoeg niet voor. De bevolking van dit gebied behoort tot den Toradjastam van de Taë-sprekende Toradja's. Ze zijn zeer geïsoleerd van de buitenwereld en hebben tot op heden hun adat tamelijk ongerept weten te bewaren. Een der hoofdzuilen van hun adat is wel de rijstadat, die zich laat verdeelen in de volgende hoofdstukken:

A. Het zoeken van een plaats.

Tegen den tijd, dat ze een ladang willen gaan maken, gaan ze naar het bosch, naar een plaats die hun geschikt lijkt. Wanneer ze, op die plaats gekomen, een vogel hooren roepen op vroolijken toon, a.h.w. zingend of lachend, dan is dat een teeken, dat de dewata's hun gunstig zullen zijn. Dan roepen ze terug:

Ikomo dewatakoe,

Moeboerai'kanni lindo masakke

Nakakendeki lompona padang

Gij zijt onze dewata: wij hopen

dat ge ons op deze plaats wilt

zegenen, want hier willen we

een rijstveld maken.

Maar het gebeurt ook wel, dat ze op de plaats in het bosch waar ze een rijstveld willen maken, aangekomen, geen vogel hooren roepen of wel een vogel hooren roepen alsof hij huilt, dus op een tragen, treurigen toon: dan is dat een teeken dat de dewata's hun *niet* gunstig zullen zijn op die plaats, zoodat ze daar dan ook niet durven beginnen, maar naar een andere plaats trekken, net zoolang tot ze ergens komen, waar de voortekenen gunstig zijn.

Hebben zij een goed voorsteek gekregen, dan beginnen zij op die plaats het hout om te kappen. Zij hakken dan net zooveel hout om tot er een tuin ontstaat die groot genoeg is voor 3, 4 of 5 huisgezinnen. Eenige dagen nadat het hout is gekapt en een beetje droog is geworden, wordt de brand erin gestoken. Wanneer de grond goed schoon is van alle levende planten, wordt er mais gepoot. Als de mais ongeveer anderhalven voet hoog staat, wordt de tuin omheind.

B. Wat aan het planten van de rijst voorafgaat.

De adat die aan het planten van de rijst vooraf gaat heet *mamoeloen*. Alvorens ze tot het mamoeloen overgaan komen eerst de menschen die met elkaar een tuin willen aanleggen samen, ten einde een vaste gedragslijn op te stellen en het eens te worden. Ze komen samen met den Pokkaloe. (*Pokkaloe* komt waarschijnlijk van Pong-aloek. *Pong* beteekent Heer en *aloek* beteekent adat; dus de heer of de leider van de adat.) De Pokkaloe brengt een kip mee als offer voor de goden. De kip wordt geslacht, haar vleesch gedeeld en gekookt in bamboe. Is het gaar dan neemt de Pokkaloe de beide vleugels (de boutjes) en den lever en legt die op een blad van den boom genaamd *boerinase* (geen ander soort blad mag hiervoor gebruikt worden). Dan legt hij dat blad met het vleesch op een offertafeltje, dat gemaakt is van het hout van den boerinaseboom (ook hiervoor mag geen ander hout gebruikt worden).

Daarna begint de Pokkaloe te bidden (*pa'dewatai*). Dat doet hij op de volgende wijze:

O, dewata tangana tondok!	O gij dewata die in het midden van de kampoeng zijt!
Oempali' bamba boenga' lankatorroan pesailean dewata rantena roko'	Gij die het dal omringt aan de voorzijde en aan de achterzijde, Gij dewata van de vlakten beneden,
dewata tobanga kodo	Gij dewata die uw keel wijd opent,
dewata tandoek ri'rang	Gij dewata met de ... horens (het woord ri'rang is niet vertaalbaar),

dewata saloe palli	Gij dewata van de Palli-rivier,
dewata tandoek solongan	Gij dewata met de gevaarlijke horens,
dewata bassian oetta'	(onvertaalbaar)
dewata saloe masoso	Gij dewata van de Masoso-ri- vier,
dewata bosorang batang	Gij dewata die de stengels doet neerdalen,
dewata manomba	Gij dewata die wordt aange- beden,
dewata saloe oewai	Gij dewata van de Oewai-ri- vier,
dewata ra'pa'na tondok	Gij dewata van het plein van het dorp,
dewata rante kasimpo	Gij dewata van de kasimpo- vlakte ¹⁾ ,
dewata tangdoeloe karri	Gij dewata die niet verandert,
dewata laoe' tombang	Gij dewata van den vijver der karbouwen,
dewata mambela,	Gij dewata van verre,
dewata mandappi',	Gij dewata van dichtbij,
malekomai,	kom hierheen,
kande atena manoek	eet de lever van de kip,
sola kinande maboesa	benevens het witte eten (rijst)
kada pasamajakoe sorro'	opdat het woord van mijn offer vervuld worde,
namasakke boettoe koerenge'	opdat gezegend worde de berg dien ik draag (de berg waar wij wonen?)
angkoe siindo'mora manoek	en ik leg hier neer deze kip
mapia boeloe	met mooie veeren,
dio kapolimboeang	in deze vergadering,
kandemi sanda mammi'	eet maar erg lekker,
toemimboe'mi sanda marasa.	eet maar erg smakelijk. ²⁾

¹⁾ *kasimpo* is een soort groente.

²⁾ *toemimboe* is een manier van eten, waarbij men met een vlugge handbeweging het eten in den mond werpt.

Na dit gebed neemt de Pokkaloe een bamboestengel vol water en zegt:

Ammoe iroe' pakasakke
tang diteka mananganna

tang dilamba'pa oeloenna
iapi natekai
banggi'pi to toeö renden
to dadi masaë
to tang bilala
to tang kapoenda-poenda.

Drink maar op de gezondheid
niet voorbijgaan waar de
rivieren samenkomen,
noch waar zij ontspringen,
dit is de grens ¹⁾
. . . (onvertaalbaar) lang leven,
oud worden,
die rijk worden,
die geen gebrek hebben.

Na dit gebed wordt het water uit de bamboe uitgegoten op het offervleesch van zoeven. Dan wordt dat offervleesch genomen en verdeeld onder de aanwezigen, die allemaal een klein stukje eten met wat rijst. Hiermee is deze plechtigheid afgelopen en keeren allen naar huis terug. Den daarop volgenden nacht begint men de padi te stampen, welke den volgenden dag gebruikt zal worden bij het *mamoeloen*.

C. Het mamoeloen.

Het mamoeloen is een plechtigheid waarbij kleeftijst wordt gekookt in bamboe en gewone rijst *dila'pa'*, d.w.z. wordt gevouwen in bladeren en daarna in bamboe gekookt. Vele kippen worden bij deze gelegenheid geslacht.

Wanneer alle bamboe's zijn gevuld, draagt men ze naar de ladang om daar gekookt te worden.

De Pokkaloe gaat voorop, dragende een tak van de soe'soe'ran-boom, die straks moet dienen als offertafeltje. Wanneer op de ladang alle rijst gekookt is, neemt de Pokkaloe het vleesch, dat geofferd zal worden, een beetje kleeftijst en een beetje gewone rijst, legt het samen op een blad van de soe'soe'ran-boom (een ander soort blad mag niet gebruikt worden) en plaatst daarna dit blad op een mik van de soe'soe'rantak, die hij meegebracht heeft, en doet dan het volgende gebed:

O, dewata! da'moe poesa'
da'moe maling

O dewata, wees niet verstrooid,
wees niet verbijsterd

¹⁾ Deze en de vorige zin houden in een belofte dat de adat niet zal worden overtreden.

matoembakoe lingka to lino	Hoedanig is de weg der menschen?
ammoe toëra tariang ta'pa'	Opdat de adat met kracht wordt gehouden.
inan osso'na toe koeponene aloekna toe koepotomatoea oentoë tariang ta'pa'	die afdaalt van de voorvaderen, die ik van mijn ouders ontving, die met kracht wordt gehandhaafd,
anna pokende tananan bata'	opdat de geplante mais vernieuwvuldigd worde,
kandemi sanda mammi'	eet maar erg lekker,
timboe'mi sanda marasa.	eet maar erg smakelijk.

Na dit gebed neemt de Pokkaloe den soe'soe'ran-tak, trekt hem uit den grond, hakt hem met één slag doormidden en zegt:

Toeka'toengara sa'kako	Wend U vlug naar boven,
angkoe tanan indo'	en ik plant de moeder
angkoe osok ambe!	en ik plant den vader!

Hierna neemt hij de twee stukken van den soe'soe'ran-tak en werpt ze op den grond om den wil der goden te zien. Ligt het hout met het snijvlak naar boven, dan is dat een teeken van de gunst der goden, maar ligt het snijvlak naar beneden gekeerd, dan is dat een teeken dat de ladang niet gezegend zal worden. Vervolgens neemt de Pokkaloe een der stukken van den soe'soe'ran-tak, splijt het eene einde en steekt het andere einde in den grond (op deze manier wordt het een offertafeltje) en zegt:

O dewata tangana oema	O gij dewata van het midden van het rijstveld,
dewata oengkambi kande loemappoe	gij dewata die zorgt voor veel eten,
dewata saloe tomo'	gij dewata van de Tomo'-rivier,
dewata batoe mekoela	gij dewata van den steen die verwarmt
dewata tadodo	gij dewata . . . . . (onvertaalbaar)
dewata rante ao'	gij dewata van de vlakke waar bamboe's zijn,

dewata rante lemo	gij dewata van de vlakte waar citroenen groeien,
dewata membela, dewata man- dappi'	gij dewata's van verre en gij dewata's van nabij,
dewata oengkalo' saloe	gij dewata die de rivieren graaft,
dewata oememba boentoe	gij dewata die wandelt op de bergen,
dewata lako Sanda' pan	gij dewata van de Sanda'pan ¹⁾
dewata lako Senapoeti	gij dewata van de Senapoeti ²⁾
dewata randanna langi	gij dewata van den rand des hemels,
dewata lelean oeran	gij dewata, die den regen doet aanhouden,
dewata biring tibojong	gij dewata van den oever van het rijstveld,
dewata Poeang Batara solo' ko allo totemo siroengga' ko silelei na iko padolo mai oengkande atena manoe sola kinande maboesa kada pesamaja anna kende tananan bata'	gij dewata Hemelheer, daal neer op dezen dag, komt vlug hierheen gij allen, gij die vooraan staat kom hier, om de lever van de kip te eten en het witte eten (de rijst) en spreek uw belofte, opdat de mais vermenigvuldigd worde,
koesiindo' mora manoe mapia boeloeh sosoan roda'.	en ik leg hier neer de kip met mooie veeren, de kleefrijst uit de geopende bamboe.
Iamote koepalendoe mangka pole koemande mammi'. Inoe'ko(iroe') pakasake tang ditengka pamenanganna	Hiermede eindig ik, ik heb weer lekker gegeten. Drink maar op de gezondheid, niet voorbijgaan waar de ri- vieren samenkomen,
tang dilamban pa oeloena iapi natekai to toea renden, to dadi masai,	noch waar zij ontspringen, dit is de grens om lang te leven, die oud worden,

¹⁾ Sanda'pan is de naam van een hoogen berg in de nabijheid.

²⁾ Senapoeti is de naam van een hoogen berg, wat verder weg.

to tang bilala
to tang kapoenda-poenda
kandemi toe sanda mammi'
timboe'mi sanda marasa.

die rijk worden,
die geen gebrek hebben.
eet nu maar erg lekker,
eet maar erg smakelijk!

D. **Het ma'loenda.** (Het klaarmaken van de zaai-rijst).

Voor het ma'loenda aanvangt, legt elk gezin zooveel padi klaar als straks noodig is om uit te zaaien. Vóór de Pokkaloe gekomen is om te bidden mag men de padi niet dorschen (*ma'loenda* beteekent: de rijstkorrels van de aar scheiden).

Wanneer de Pokkaloe komt om de zaairijst aan de dewata's op te dragen, moet ieder wiens rijst gewijd zal worden een jonge kip meebrengen als offer aan de goden.

Alvorens de kip geslacht wordt, brengt de Pokkaloe haar levend naar de stookplaats en spreekt het volgende:

O dewata,
kedenni aloek tang aloek
bisara tang bisara

na denka tindo tang siroeroe
pangimpi tang maleso
ia manii oemboettoe toemangi

pare talloe boelina
dadi koetoë te kada kasalle

la oesalli papanni

aloeek tang aloek
bisara tang bisara

anna kende' tinde pare talloe
boelina

koepakatindo litak
randan moko ma'koerroe soe-
manga'

membiriko mapole paraja.

O dewata,
Er is geen adat dan deze adat,
ook geen woord dan dit
woord,

er zal zijn een zoete slaap,
een onverklaarbare droom,
hij zal veel leed veroorzaken,

rijst met drie halmen
zal ik vasthouden (oogsten?)
het woord is groot,

de vloer zal van planken gemaakt worden,

er is geen adat dan deze adat,
er is geen woord dan dit

woord,
hier staat de rijst met drie halmen,

ik zal ze in den grond planten,
zie hier mijn dankzegging,

neig uw oor tot mijn dankbetuiging.

Na dit gebed wordt de kip geslacht en gekookt. Is het vleesch gaar dan wijdt de Pokkaloe het aan de dewata's met de volgende woorden:

O, dewata tanganna tambing	O gij dewata die in het midden
tipalisoena dapo'	van de kamer zijt,
tananan somba	die in het midden van de stook-
osokan tang marapo	plaats zijt,
lando adiri timbaklaja landa-	geplant. de paal terzijde van
longaki	de stookplaats,
dewata oempali bamba	planting zonder bederf,
boenga'lalan katorroan pesai-	een hooge paal, een dwarsbalk
lean	en een nokbalk,
rantena roko	gij dewata die het dal omringt,
dewata to-bangan kodo	aan de voor- en achterzijde,
dewata tandoek solongan	en de vlakte beneden,
dewata bassian oetta'	gij dewata die de apen wegwerpt,
dewata bosorang batang	gij dewata met de gevaarlijke
dewata mambela, dewata man-	horens,
dappi'	gij dewata . . . (onvertaalbaar),
malekomai kande ate manoek	gij dewata die de stengels doet
sola kinande maboesa	neerdalen,
kada pasamajakoe	gij dewata van verre en gij
sorro' namasakke	dewata van nabij,
boettoe koerenge	kom hierheen en eet de lever
angkoe siindo'mora manoek	van de kip,
mapia boeoe	benevens het witte eten (rijst),
dio kapolimboean	het woord van mijn offer
kandemi sanda mammi'	worde vervuld en gezegend zij
timboe'mi sanda marasa.	de berg dien ik draag,
	en ik leg hier neer deze kip
	met mooie veeren,
	in deze vergadering,
	eet maar erg lekker,
	eet maar erg smakelijk.

Na dit gebed wordt de padi gedorscht (*diloenda*), zoodat de korrels van de aar worden gescheiden. Deze padi wordt dan in

een mand gedaan en naar de nieuwe ladang gedragen, met een varken dat geslacht zal worden.

Bij de ladang aangekomen maakt elk gezin vuur in zijn eigen hutje. Dan komt de Pokkaloe, dragende een soe'soe'ran-tak en begint te spreken:

Iko dewata oengkambi boerana	Gij dewata die de vruchten
padang	van de tuin bewaakt,
daoe poesa'	wees niet verstrooid,
daoe maling	wees niet verbijsterd,
oentoë motariang ta'pa'	opdat de adat bekrachtigd
	worde,
ianna lakende' pare talloe	wij stellen hier de padi met
boelina	drie halmen.
lakoe pakatindi litak	om in den grond geplant te
	worden.

la toengka toengara sa'kako

la koetepa'.

Hierna hakt de Pokkaloe de soe'soe'ran-tak doormidden en werpt de stukken op den grond. Wanneer de stukken zoo terecht komen, dat de snijvlakken naar beneden wijzen, dan is dat het teeken, dat ze een slechte vrucht zullen krijgen; wijzen de snijvlakken naar boven, dan zien ze daarin het teeken dat de rijst goed zal gedijen en veel vrucht voortbrengen.

Daarna worden de einden van de twee stukken hout gespleten en deze met het andere eind in den grond gestoken, waarna de Pokkaloe spreekt:

O dewata da'moe poesa'	O dewata wees niet ver-
	strooid!
dewata tadado' lan tanganna	gij dewata . . . . in het mid-
oema	den van het rijstveld,
toe oengkambi' memboera	gij die bewaakt de vrucht des
padang	velds,
matoemba lingka to lino	hoedanig is het gedrag der
	menschen
ammoe toëri ewanan sanda	en gij die houdt de overvloedige
loepi'na	schaten,
kedenni aloek, kedenni bisara	indien er een adat is, indien
	er een woord is,

iamote koetoëan laoe sali	dan is het die van de planken
papani	vloer,
anna kende pare talloe boelina	en wij stellen de padi met drie
	halmen,
randan moko ma'koerroe	ziehier mijn dankzegging,
soemanga	
membiriko ma'pole paraja.	neig uw oor tot mijn dank-
	betuiging.

Nu wordt nog een kip genomen	en zegt de Pokkaloe :
O dewata	O gij dewata,
laoenttoëanna manoe k mapia	hier hebben we een kip met
boeloe	mooie veeren,
la oendeke nai' manoe k	hier hebben we een kip,
ma'lombe sarita	hout en een stuk katoen,
make lakende kmi inde pare	als wij de rijst zetten met drie
talloe boelina	stengels
kela kende kmi polalan kada	om tot een spreuk te worden,
la naoedoek to tanda saoe	zullen gekust worden de men-
	schen van het Westen,
la napebaoe to tanda deke	zij zullen stinken, de menschen
	van het Oosten,
toeka matanako baliko batoe	... gij prettig, en keer om zijn
boeanna.	vrucht.

Hierna wordt deze kip geslacht.

E. Het uitzaaien.

Alle zaairijst die is meegebracht, wordt nu verdeeld onder enkele vrouwen en mannen, om gezaaid te worden. Terwijl deze rijst wordt uitgezaaid, moet het varken, dat werd meegebracht, geslacht worden. Dit varken wordt gedeeld en dan gekookt in bamboe, evenzoo wat rijst. Wanneer alles gaar is, roept de eigenaar van den tuin de menschen bij elkaar om te eten. Terwijl ze eten neemt de Pokkaloe het vleesch dat voor de dewata's bestemd is, zooals de lever, het hart enz. en wijdt het aan de dewata's met de volgende woorden :

Dewata tanganna oema	Gij dewata die zijt in het mid-
	den van het rijstveld,
dewata oengkambi'banne ma-	gij dewata die bewaakt het
lappoe'	vruchtbare zaad,

dewata saloe tomo	gij dewata van de Tomo-rivier,
dewata tandoek mengkoela	gij dewata.... (naam van een plaats)
dewata tadodo	gij dewata.... (id.)
dewata rante ao	gij dewata van de bamboe- vlakte,
dewata rante lemo	gij dewata van de citroenvlakte
dewata mandappi'	gij dewata van nabij,
dewata membela	gij dewata van verre,
dewata oengkalo saloe	gij dewata die de rivieren graaft,
dewata oememba boentoe	gij dewata..... (naam van een plaats)
dewata lako Sanda'pan	gij dewata van de Sanda' pan,
dewata lako Senapoeti	gij dewata van de Senapoeti,
dewata randanna langi	gij dewata van den rand des hemels,
dewata lelean oeran	gij dewata die den regen doet voortduren,
dewata lasona padang	gij dewata van de navel der aarde,
dewata mekareroengan	gij dewata van de onbewolkte lucht,
dewata lindona boelan	gij dewata van het gelaat der maan
dewata barrena allo	gij dewata van de stralenkrans der zon,
dewata Poeang Batara	gij dewata Hemelbeer,
soloko allo totemo	daal neer op dezen dag,
siroeng-ga ko silelei	gij dewata's die met elkan- der wedijvert wie de eerste is,
na iko padolo mai	gij die vooraan staat kom hier,
oengkande atena manoeik	en eet de lever van de kip,
moedekeni olo'olo'	en houd vast de wilde dieren,
napi'pi'ki roepa maroedinding	.....
randan moko ma'koerroe	ziehier mijn dankzegging
soemanga	
membiriko ma'pole paraja.	neig uw oor tot mijn dankbe- tuiging.

Na afloop hiervan gaan zij allen naar de kampoeng terug in den namiddag. Bij aankomst in de kampoeng wordt eenige malen de trom geslagen, ten teeken dat na het avondeten allen moeten bijeenkomen om te zingen (*soemengo*). Bij dat zingen vormen de kampoeng-menschen het koor en de pokkaloe's de echo. Hier volgen enkele liederen die worden gezongen. Aangezien vele strophen door mij niet konden vertaald worden en ook niet door mijn zegslieden, heb ik de vertaling wegge laten.

Pare le soele komai
 Popenani oemba moko
 maroja oemba konai
 apa to dipeangani
 la di pea ba'barika
 pa'de lindona to toemba
 male oemba rio nai
 to salamba-lambana
 taoe londai inawana
 lako ta'ka kalandona
 tana ta'ka tawalli
 sola to malloen matana
 ia piana ta'kai
 bangipa to poeli bongi
 sola to oelemba masiang
 ke ikori sola majang
 kondeki sola majang mamba'ta
 malai ia
 taoe sola taoe moesanga
 toeka roepanna to toemba
 kawa peakai' akoe
 koerangi mereko-reko
 apari napareko-reko
 oetangna naoelelean
 lai sala kada oetang

koerangi katono'-tono'
 anna apatoe natono'
 keoetono batanani
 anna mindara natonosan
 oetonosan to melaja
 tang la karipoe-ripoemo
 tangla betto'mo lilana
 pemponanna dilocai
 to melaja inde mai
 parewangani moki
 nani rewangmi sang balajana
 tang diisanpa lareng
 kadoereang kareangan
 nara'bai kajoe amban
 iko to mate masai
 sola to mate bakaroe
 da'moe solana'mai
 da'moe kambaroanna
 daoko titoerang batang
 da'moe mallo inawa
 la koepasoro moko temo
 bajoe nene' sipasoro'
 soro'ko randana langi'
 lita'na tasilesei
 langi'mo ta sidongai.

Ondertusschen wordt een varken geslacht en een kip, welke met veel rumoer worden verorberd. Dan zingen ze weer verder.

H. Over den misoogst.

Wanneer het gebeurt dat iemands rijst wordt verwoest door muizen of rijstvogeltjes, of dat de aren leeg blijven, dan schrijft men dat toe aan overtredingen, begaan door den bezitter van het rijstveld. Hij heeft de pemali's niet gehouden.

Om verdere verwoesting tegen te gaan en de rijst weer vruchtbaar te maken moet de bezitter van het veld een kip nemen en brengen bij den Pokkaloe. Deze vergadert dan met alle oudsten van de kampoeng. Ze gaan naar een bepaalde plaats waar het offer moet gebracht worden. Daar neemt de Pokkaloe een bamboestengel, plant dien in den grond en zegt dan :

O dewata	O dewata,
kedenni aloek	indien er een adat is,
boettoe koerenge	ik draag den berg,
kedenni bisara, koesala dandan	indien er een woord is, ik heb
	het verkeerd geregeld,
kelakoendoeni pa allo bassa'	indien gegrondvest de dag van
	ijver,
ke la ia boettoe toemangi pare	. . . . weent de padi met drie
talloe boelina	halmen.
mangga'raka koetoëmi tikkada	
kasalle	
koekaroe' langi'moe boettoe	ik schuur den hemel en draag
koerenge	den berg.
koesoso loemoe'mo, tang na-	
pekarokai'mo	
tang na pekailingi torro	
oempasoelle toea'na	
pare talloe boelina	rijst met drie stengels
nakendek sanda maelli, sanda	zal zeer hoog staan en zwaar
malapan	van vrucht
randan moko moekoerroe	ziehier mijn dankzegging
soemanga	
membirimoko ma'pole paraja.	neig uw oor tot mijn dankbe-
	tuiging.

Daarna wordt de kip geslacht en het vleesch gekookt in een bamboe. Als het gaar is neemt de Pokkaloe een deel (het beste) van het vleesch en legt het op de bamboe die gereed staat en spreekt het volgende :

ammoe inoe' pakadake
 tang diteka mananganna
 tang dilamba pa'oeleena
 iapi natekai
 bangi'pi to toeo renden
 bangi'pi to dadi masai
 to tabilala
 to tang kapoenda-poenda
 kandemi toe sanda mammi'
 timboe'mi sanda marasa!

Hierna wordt water uit een bamboe uitgegoten op het offervleesch.

I. **Als de padi rijp is.**

Als de padi rijp is, behoeft er eigenlijk geen adatbezigheid meer uitgevoerd te worden. Ieder gaat met zijn beste pak naar de ladang om padi te snijden. De gesneden padi wordt gebundeld in bundels van 4 à 5 kati rijst. IJverige menschen kunnen van een ladang 400 à 500 bundels oogsten. De geoogste rijst van een ladang wordt op twee of drie schelven opgetast om te drogen.

Is de padi droog, dan wordt ze in een rijstschuur verzameld. Als bewaarplaats voor de padi wordt ook wel gebruikt een van bamboe gevlochten cylinder of ton van ongeveer een kubieken meter inhoud.

J. **Verbodsbepalingen tijdens den oogst.**

- a. Tijdens den oogst is het verboden, zowel voor dieren als als voor menschen, om bajam (een soort groente) te eten, anders zal de opbrengst van de ladang verminderen.
- b. Het is verboden kleefrijst te eten, want indien men kleefrijst at tijdens den oogst, zou alle rijst uit de aar vallen.
- c. Het is verboden kikvorschen te eten, want als men kikvorschen at in den rijstooogst, zou de opbrengst verminderen.
- d. Het is verboden de ingewanden van boschuizen te eten. Het vleesch van de muis mag wel gegeten worden, maar als men de ingewanden van de muis at tijdens den rijstooogst, zou de padi verwoest worden.

Wanneer alle rijst is verzameld in de schuren komen alle kam-poengmenschen bijeen tot het vieren van een adatfeest, dat den

naam draagt van *mengkende*, een soort dankfeest dus. Na het *mengkende* wordt wel eens het *ma'boea*-feest gehouden, maar dat komt zelden voor, omdat alleen de allerrijksten in staat zijn dit feest te organiseren.

Omtrent de slachtdieren zij nog opgemerkt, dat de kleur van de kippen (pooten of veeren) niet ter zake doet. Evenzoo bij de varkens.

Omtrent de niet-vertaalde gedeelten zij nog opgemerkt, dat er metterdaad gedeelten in voorkomen, welke de Pokkaloe zelf niet vertalen kan. Het zijn waarschijnlijk overblijfselen van een vroeger gebruikte priestertaal, welke thans gebruikt wordt als sierwoorden om de dewata's te behagen. In de zangen van paragraaf E komen ook strophen voor van onzedelijke strekking, welke de zegslieden zich schaamden te vertalen. Later zal het wellicht gelukken, achter de volle beteekenis van alle litanieën te komen. Het komt mij voor reeds van beteekenis te zijn, als al deze uitdrukkingen letterlijk zijn verzameld, aangezien het mijn ervaring is dat in andere districten deze litanieën reeds bezig zijn geheel te verdwijnen.

Hoogstwaarschijnlijk zullen sommige regels wel foutief zijn vertaald. Ook komt het voor dat gelijkkluidende uitdrukkingen in verschillende litanieën verschillend zijn vertaald. Wanneer ik die vertaling kreeg, heb ik ze niet willen veranderen, aangezien het mij bleek, dat in vele gevallen de *gedachte* om iets te zeggen van meer beteekenis is dan het *gezegde woord*, en men dus meer heeft te letten op de *bedoeling* van het gesprokene dan op wat men hoort zeggen.
